

יוסף הצדיק ומשה רבנו – השונה והדומה

קשרים רבים מצויים בין שני אישים גדולים אלה, אשר כה קשורים היו לארץ. בשורות הבאות ננסה לעמוד על מקצת מקווי-הדמיון ביניהם, ואגב זאת לעמוד על ההבדלים ביניהם. ודאי אין זה מקרה, ששני אישים אלה הם שניים מהאושפיזין בחג הסוכות.

1. צוואת יוסף לאחיו

יוסף מצווה את אחיו להעלות את עצמותיו ממצרים ולקבורן בארץ. צוואה זו מתגשמת בשלב אי עי"י משה, ובשלב ב' – עי"י בני ישראל.

"ויאמר יוסף אל אחיו; אנכי מת, ואלקים פקד יפקד אתכם, והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ, אשר נשבע לאברהם, ליצחק וליעקב (ברי' נ', כד). וישבע יוסף את בני ישראל לאמר: פקד יפקד אלקים אתכם, והעלתם את עצמותי מזה אתכם" (שם, שם כ"ה). בפני תי"י עמדו שני קשיים בפסוק השני:

(א) "לאמר" – משמעותה: לומר לאחרים. למי צריכים ביי, אחי יוסף, לומר? (ב) פקידת אלקים את ביי אמורה כבר בפסוק כד. לשם מה צריך יוסף להזכירה גם בפס' כה?

לדעתו, של התרגום, יש שתי שבועות בפס' כה, אשר בהן מושבעים האחים להשביע את בניהם אחריהם. כמוכן, השבועה מחזקת את ההודעה שבפסוק כד. ובתרגום לעברית: וישבע יוסף את בני ישראל לאמר לבניהם: הנה אתם משתעבדים במצרים, ולא תזידו לעלות ממצרים, עד הזמן שיבואו שני גואלים (=משה ואהרן) ויאמרו לכם: פקד יפקד אלקים אתכם, ובזמן שתעלו (או שאתם עולים), תעלו את עצמותי מכאן. שתי השבועות: (א) האיסור לדחוק את הקץ עי"י יציאה מוקדמת ממצרים¹, (ב) חיוב האחים בהעלאת עצמותיו ממצרים (ובקבורתן בארץ).

בלשון זו של פקידה כפולה מופיע ה' ואומר למשה לומר לזקני ישראל, שהגיע זמנם להיגאל: "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם: ה' אלקי אבותיכם נראה אלי, אלקי אברהם, יצחק ויעקב – לאמר: פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים. ואמר: אעלה אתכם מעני מצרים... אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג', טז-יז). וכה אומר המדרש לפסוקנו (שמו"ר ג', ח מהדורת שניאן, עמ' 131-132). "פקד פקדתי אתכם: אמר לו (הקב"ה למשה): מסורת היא בידם מיוסף, שבלשון הזה אני גואלם. לך ואמור להם הסימן הזה... מיד (תהא התוצאה): ושמעו לקולך (שמות ג', יח). למה? שמסורת בידם, שכל גואל שיבא ויאמר להם פקידה כפולה הוא גואל של אמת!" ואכן בשמות ד', פסוק לא – נאמר: ויאמן העם, וישמעו, כי פקד ה' את בני ישראל, וכי ראה את ענים – ויקדו וישתחוו. ובמה האמינו? כי שמעו הפקידה... (שמו"ר ה', יג מהדורת שניאן עמ' 166-167).

1. על האיסור עומד תי"י בשמות י"ג, יז: חטא בני אפרים שנהרגו בידי הפלשתים. ועי' דהיי"א ז', כ-כ"ב בפירוש קיל (דעת מקרא), דיון מקיף בסוגיה זו ראה הרב י' היינמן, אגדות ותולדותיהן, ירושלים 1974, עמ' 49-63.

עם צאתם של ב"י ממצרים – משה, כמנהיג העם, מקפיד אישית² על קיום צוואת יוסף: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את בני ישראל לאמר **פקד יפקד אלקים אתכם**, והעליתם את עצמתי מזה אתכם" (שמי י"ג, י"ט).

ומדרש מכילתא לפסוקנו עומד על גדלותו של משה בכך: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו": להודיע חכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל עוסקין בביזה, ומשה עוסק במצות עצמות יוסף. עליו הכתוב אומר (משלי י, ח'): 'חכם לב יקח מצוות, ואויל שפתים ילבטי' (מהדורת הורוביץ – רבין, עמ' 78). לדעת ראב"ע בפירושו הארוך לפסוקנו, משה עצמו מטפל בדבר, כדי למנוע עונש לב"י בגלל הפרת שבועה, שהיא חטא גדול ביותר. עיי"ש במפורט, והשווה דבריו בפירושו הקצר לשמות כ', ו.

עם כיבוש הארץ – מגיע זמן קיום שלב שני של השבועה – קבורת עצמות יוסף: "ואת עצמות יוסף, אשר העלו בני ישראל ממצרים, קברו בשכם בחלקת השדה, אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה, ויהיו לבני יוסף לנחלה" (יהושע כ"ד, לב). השבועה מתקיימת בימי יהושע – משבט אפרים; שגם הוא נקבר בנחלת שבטו, וכמותו – חי מאה ועשר שנים (ברי' נ', כו; יהושע כ"ד, כט-ל). יהושע, יורשו וממשיכו של משה רבו, הוא מעין השתקפות של משה רבו. בעליונותו הכירו ב"י הכרה מוחלטת – בניגוד ליחס האחים ליוסף.

2. הלידה ומקומה

הן לידת יוסף והן לידת משה היו בניגוד למקובל, בניגוד לצפוי, לידתם הערכית – בארץ. אולם יש שני הבדלים ביניהם בנושא זה: א. יוסף נולד לרחל, שהייתה עקרה, נאבקה על האימהות וזכתה שה' זכרה, שמע את ענותה ופקדה בבן (ברי' ל', כד). משה נולד, לאחר שהוריו המרו את צו פרעה בקשר להשמדת הבנים (שמות ב', ב). ב. יוסף נולד בארץ וגלה ממנה, ואילו משה נולד במצרים, גאל את העם ממצרים, ולא זכה להיכנס עמם ארצה.

3. היעוד

יעיד שניהם היה הושעת הזולת מצרה, אולם יש שני הבדלים בולטים בין שניהם בנושא זה: א. יוסף – מושיע עם זר (המצרים) ואת משפחתו. משה, לעומתו – מושיע את עמו. ב. יוסף – מושיע את הזולת מבחינה פיזית-כלכלית (רעב), ומשה – מושיע את עמו מבחינה פיזית (התעללות ושעבוד), לאומית, דתית.

4. מדרש השם

בשני המקרים דורשות הנשים את השם הניתן לתינוק, אולם ההבדלים ביניהם בנושא זה הם כדלהלן:

2. השווה דברי ספורנו לפסוקנו: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו – בהיותו אז נשיא הדור, כי השבע השביע את בני ישראל – והנה חיוב הדור מוטל על נשיאו. הקושי שעמד בפניו: למה ב"י לא מילאו צוואה זו של יוסף, אלא דווקא משה!

(א) יוסף זכה לשני מדרשי שמות: "אסף ה' את חרפתי"⁴ (ברי ל', כג), "יוסף ה' לי בן אחר" (שם שם, כד). משה זכה למדרש שם אחד: "כי מן השמים קשיתיהו" (שמות ב', ז).

(ב) מיהו נותן השם?

ליוסף – אימו⁴ למשה – שתי שיטות:

- 1) אימו (ואז משיתיהו = אָת, בת פרעה, משית אותו);
- 2) בת-פרעה (שמו"ר א', כ"ו [מהדורת שניאן, עמ' 84] ויק"ר א', ג [מהדורת מרגליות, עמ' י"ב-י"ג], ספורנו, אברבנאל. לפי פירוש זה משיתיהו = אני משיתי אותו). הפירוש השני הוא המקובל.

(ג) ההבדלים במשמעות מדרשי השם

יוסף – במדרש שם ראשון יש משום ביטוי הוקרה לה' על חסדו, ביטוי תודה על תיקון המעוות. מדרש שם שני מביע משאלה לעתיד. בשני מדרשי השם יש זיקה למעשי ה' (בהווה או בעתיד). **משה** – מדרש השם מכוון למאורע של ההצלה הפלאית. במדרש השם יש זיקה למעשה האדם (בהווה).

החריגות הדקדוקיות במדרש השם

הן בשמו של יוסף והן בשמו של משה יש חריגות דקדוקיות: היו צריכים להיות שמות שונים ע"פ מדרשי השמות.

יוסף – מדרש השם הראשון שלו – אינו מתאים: אם "אסף ה' את חרפתי", היה השם צ"ל: אָסָף, ולא יוסף. יש כאן חילופי שתי גזרות: פ"א (אס"ף) – פ"י (יס"ף).

לעומת זאת, מדרש השם השני נגזר מאותה גזרה של השם: פ"י (יס"ף).

משה – השם שלו קשה: כיוון שמשה נמשה מהמים, הרי שמו היה צריך להתבטא בצורה סבילה: מְשׁוּי, ולא בצורה פעילה: מוֹשֶׁה.

הסמליות במדרש השם משה

קיימת מחלוקת בין המפרשים, אם השם משה הוא מצרי או עברי, ומי היא האשה, שנתנה את השם. מ"מ ממדרש השם מסתבר, שנותנת השם ידעה עברית. ועי' לאחרונה בפירושו של עמוס חכם – לפסוקנו (בסדרת דעת מקרא).

פירוש מעניין לשמו של משה במשמעות פעילה ניתן באחד מפירושי המדרש הגדול: "די"א עייש ישראל, שהוא מְשֶׁה אותם והוציאם מארץ מצרים, שנאמר: 'והוצא את עמי בני ישראל ממצרים' (שמות ג', ז), וכתב: "וַיִּשַׁע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵיַם סוּף" (שם ט"ו, כב). לכך נקרא שמו מְשֶׁה, שהוא מְשֶׁה אחרים⁵.

ובמדרש שכל טוב נאמר: "...אלא נתנבאה ולא ידעה מה שקראתו מְשֶׁה, שהוא מְשֶׁה את ישראל מן הים, שנאמר: 'ויזכור ימי עולם מְשֶׁה עֲמוֹ, איה המעלם מיס' (יש' ס"ג, יא), ואומר: 'וַיִּשַׁע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵיַם סוּף' (שמות ט"ו, כב).

ובצורה ברורה ספורנו את התופעה: "ניבא ולא ידע מה שניבא"⁶ ותקרא שמו משה – ממלט ומושה את אחרים מצרה. 'ותאמר: כי מן המים משיתיהו' – הטעם

3. רש"י: "הכניסה במקום שלא תיראה...", ובעקבותיו – רש"י.

ראב"ע: "כרת", ובעקבותיו – רד"ק ב' וחזקוני.

4. חרפת הערות.

4. ליוסף ניתן שם נוסף, צפנת פענח, עיי' פרעה. אין בפסוק (מ"א, מ"ד) מדרש השם.

5. ובנוסחת הופמן: שהוא מְשֶׁה עצמו ואחרים. לפי הנוסחה הרגילה, הסמליות היא ביחס לבי"י. לפי נוסחת הופמן, הסמליות היא ביחס לעצמו וביחס לבי"י.

6. תופעה זו מצויה גם בפסוק הקודם בדי"ה היליכי – עיי' דברי ר' חנינא ב"ר חמא בסוטה י"ב: "מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה: הא שליכיי (הא שלך = הרי, הנה שלך). ועיי' שמו"ר א', כ"ה (מהדורת שניאן, עמ' 81) ורש"י לפסוקנו. באבות דרי נתן מהדורת שכטר נוסחה ב' פרק מ"ג, עמ' 118 נונים עשרה שנתנבאו, ולא ידעו מה שנתנבאו.

שקראתיו משה – להורות, שימלט את אחרים הוא, כי אמנם משיתיהו מן המים, אחר שהיה מוטל בתוכם (ללא כל סיכוי להצלה), וזה לא היה כי אם בגזרת עירין (השווה דני' ד', יד), כדי שימלט הוא את אחרים (מידה כנגד מידה: אופן הצלתו המופלאת מלמדת על תפקידו הוא בחיים: להציל – קופרמן).

5. מעמדם במשפחה

שניהם, יוסף ומשה, צעירים היו בין אחיהם. אך קיימים הבדלים ביניהם:
 א. יוסף – מצעירי בני יעקב, אך לא הצעיר ביותר, משה – הצעיר בין שלושת האחים.
 ב. יוסף – בן אחת הגבירות: רחל. משה – בן האשה היחידה: יוכבד.
 ג. משה ניתק מהמשפחה עם השלכתו ליאור ואחייכ – אחר היגמלו. יוסף ניתק מהמשפחה בגיל 17 (עד גיל 39).

6. מקום גידולם ומעמדם בו

שניהם גדלים בבית המלכות המצרי וזוכים למעמד מכובד. וההבדלים:
 א. יוסף – המשנה למלך ושר הכלכלה. משה – בנה המאומץ של בת-פרעה.
 ב. יוסף משמש בתפקידו בבית פרעה מגיל 30 עד יום מותו. משה – רק בצעירותו (מגיל שלושה חודשים), ובבגרותו נאלץ לברוח ממצרים. בגיל 80 מתמודד משה עם המלך במאבקו לגאול את בני ממצרים.
 ג. יוסף מכניס את בני למצרים⁷, משה מוציא את בני ממצרים.
 מעניינים דבריו של ראבי"ע לשמות ב', ג בפירושו הארוך, המציין שתי סיבות להכוונת הקב"ה את גידול משה דווקא בבית המלך, ולא בקרב אחיו. לדעתו, גידולו בבית פרעה הכשירו להנהגה – משתי בחינות: א) לנטוע בו נפש של בן-חורין – בניגוד לנפשו השפלה של אחיו^{7א}. ב) אין נביא בעירו. ובלשונו של ראבי"ע: "כי אילו היה גדל בין אחיו, ויכירוהו מנעוריו, לא היו יראים ממנו, כי יחשבוהו כאחד מהם".

7. יחס אחיהם אליהם בצעירותם

היחס היה שלילי: אצל שניהם חיהם היו בסכנה: יוסף – אחיו שנאוהו, לא יכלו דברו לשלום, קינאו בו, התנכלו להמיתו והשליכוהו אל הבור (ברי' ל"ז). משה, שמוכיח את העברי המכה אחד מאחיו, זוכה לתגובה חריפה מצד המוכח (שמות ב', יד).

7. השווה דברי רש"י לברי' ל"ז, יד לדי"ה וישלחו מעמק חברון: מעצה (=בגלל התכנית, הגזירה) עמוקה (סתומה, בלתי מובנת) של אותו צדיק הקבור בחברון (=אברהם) – לקיים מה שנאמר לאברהם (בברית) בין הבתרים: "כי גר יהיה זרעך" (ברי' ט"ו, יג). ואיננו יודעים מה טעם נזרה גזירה זו. השווה דברי הגמרא בסוטה י"א.). ועי' רמב"ן שם, שם, המשחק משחק מלים עם השם חברון: להשלים עצה עמוקה של חבר הנאה (=אברהם) הקבור בחברון (השווה לברי' פ"ד, י"ג מהדורת תיאודור-אלבק, עמ' 1016). והשווה ת"י (מתורגם): "וישלחו" בעצה עמוקה, אשר דיבר עם אברהם בחברון, וביום ההוא הייתה תחילת גלות מצרים.

7א. והשווה קושייתו של ראבי"ע בפירושו הארוך לשמות י"ד, יג על פחדם הלא מובן של בני המרוכבים מהמצרים המועטים, שרדפו אחריהם. ועי' במפורט בתשובתו על נפשו השפלה של בני.

ויש גם כאן מספר הבדלים:
א. אחי יוסף הם ממשפחתו, ואילו "אחי משה" הם כינוי לביי, בני עמו.
ב. אצל יוסף הייתה סכנה ממשית, ולולא ראובן – היה נרצח⁸, אצל משה יש איום מרומו (בהלשנה?). **בינקותו** זוכה משה ליחס אוהב מאחותו, מרים, המגלה תושיה רבה ביחס לגורלו. יודגש שבמכוון ניסחנו את כותרת הסעיף: בצעירותם.

8. המנהיג הנבחר

שניהם מנהיגים נבחרים להנהגה של ציבור גדול, אולם קיימים מספר הבדלים:
זהות הממנה אותם לתפקיד
א. יוסף – עיני אביו (באמצעות כתונת הפסים)⁸ להיות מנהיג אחיו, ועיני פרעה – להיות משנה למלך. משה – עיני הקב"ה.
ב. גיל יוסף ומשה בהנהגה
 יוסף בצעירותו: בגיל 17 עיני אביו, ובגיל 30 – עיני פרעה. משה – בגיל 80 (בפרוס השליש האחרון של ימיו).
ג. יחס המתמנה למינוי
 יוסף אינו מתנגד למינוי (ואולי שמח בגללו). משה מנסה להתחמק ממנו (שמות ג'ד').
ד. משך השלטון הארוך
 יוסף – 80 שנה¹⁰. משה – 40 שנה.
ה. היורש
 על יוסף לא מסופר, שנתמנה לו יורש. לעומת זאת, משה מינה את יהושע, תלמידו הנאמן, להיות יורשו – בהתאם להוראת ה'.

9. ההנהגה האלוקית והשליחות האלוקית

הן אצל יוסף והן אצל משה אנו חשים בהנהגה האלוקית, המכוונת את המאורעות. **אמנם קיים הבדל גדול בביטוייה אצל השניים:**
 אצל יוסף – ההנהגה נסתרת, אצל משה – ההנהגה גלויה; ניסים רצופים לאורך ארבעים שנות המדבר, מטרת הנהגה גלויה זו היא החדרת האמונה בגדולת ה' כאלוקים לאומי ואוניברסלי – גם יחד, אצל יוסף יש שילוב מתוחכם של בחירה אנושית והשגחה אלוקית¹¹: בני-אדם מחליטים החלטות מתוך בחירה חופשית, אך תוך כדי כך מגשים הקב"ה את גזירתו בברית בין הבתרים: ירידת ביי מצרימה (ובעקבותיה – השיעבוד, ולבסוף – הגאולה).
 המעיין היטב בדברי הפיוס של יוסף לאחיו בברי' מ"ה – יווכח, שיוסף הבין היטב, שאכן הקב"ה הגשים את תכנית ברית בין הבתרים באמצעות מה שהתרחש בין יוסף לבין אחיו ותוצאות ירידתו מצרימה: "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלקים..." (ח).

8. ייתכן, שנוכל להסביר את התנהגותם הקשה של האחים כלפי יוסף גם בדרך הבאה: הם חששו למעמדם עיפ תקדימים: אברהם הרחיק את ישמעאל, יצחק הרחיק את עשו. שמא מתכוון עתה יעקב להרחיק ולהעדיף עליהם את יוסף, והרי הם – בניגוד לישמעאל ולעשו – הולכים בדרך הטובה.
 9. השווה התחמקות ירמיהו מהתפקיד (פרק א') בניגוד להתנדבות ישעיהו לתפקיד (פרק ו').
 10. השווה דברי ספורנו לדי"ה וגם נצבה (ברי' ל"ז, ז): "הז'ה, שתהיה ממשלתו קיימת זמן ארוך, וכן היה, כי אמנם מלך שמונים שנה; לא נעשה כן לכל הממלכות, הנוכרות בכתבי-הקדש".
 11. עיי בהרחבה בדבריה של נחמה ליבוביץ בספרה עיונים בספר בראשית, עמ' 275-278, והשווה הערה 7 לעיל.

מכירת יוסף ע"י האחים¹², אשר יוסף מזכיר אותה להם בפסי די ("אני יוסף אחיכם, אשר מכרתם אתי מצרימה") ובפסי ה' ("...כי מכרתם אתי הנה"), הופכת לשליחות אלקית בהמשך פסי ה' ("כי למחיה שלחני אלקים לפניכם") ובפסי ז' ("ושלחני אלקים לפניכם") וחי ("לא אתם שלחתם אתי הנה, כי האלקים"). ולפי זאת יובן לעומק: "ושלחהו מעמק חברון" (ליז, י"ד), שנדון לעיל (הערה 7). נחמה ליבוביץ¹³ מקשרת את השליחות האלקית בקשר ליוסף – מלת המפתח בסיפורי יוסף – עם השליחות האלוקית את משה, לפי פירושו של בנו יעקב לשמות.

בסנה: ("ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי...") (שמות ג', י) [המקביל ל"ושלחהו מעמק חברון" (ברי ליז, יד)], "זוה לך האות, כי אנכי שלחתיך" (שמות ג', יב). "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם" (שם שם, יד), "ה' אלקי אבותיכם... שלחני אליכם" (שם שם, טו). בפעילות משה בעשר המכות הוא נשלח אל פרעה ונאמר לו: "ואמרת אליו: ה' אלקי העברים שלחני אליך" (שם ז' ט"ז). ובמאבק עם עדת קרח: "בזאת תדעון, כי ה' שלחני" (במי ט"ז כח). וסיכום שליחותו של משה בתורה: "אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים" (דבי ל"ד, יא).

הפסוק, שהזכרנו לעיל: "לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלקים" (ברי מ"ה, ח) – מעורר בעיה: האם האחים לא שלחוהו (במישור האנושי של המאורעות)? פתרון בעיה זו ניתן במאמר של החוקר KRUZE¹⁴. הוא עומד על העיקרון הרטורי של השלילה היחסית של מבעים, המתבטאים בנוסחה: לא א', אלא ב'. ומשמעותה בפסוקנו: ברור, שאתם שלחתם אותי הנה, הדבר מובן מאליו, ואין צורך להדגישו. החידוש הוא, שה' הוא ששלח אותי הנה (המישור האלוקי של המאורעות).

וכיו"ב – לא עלינו תלונותיכם, כי על ה' (שמות ט"ז, ח): מובן, שהתלוננו על משה, הדבר נאמר במפורש, אולי אפשר להתעלם מתלונה זו, אך אין להשלים עם העניין, שתלונותיכם מכוונות בראש ובראשונה נגד ה'. והשי' עוד דבי ה', ג שמי"א ח', ז' הושע ו', ו תהלים מ"ד, ד' ועוד.

10. הזכרת שבועת ה' לאבות

לפני מותם של משה ויוסף במסגרת עידוד הנמענים

משה (דב' ל"א, ז)¹⁵

"ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל: חזק ואמץ, כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ, אשר נשבע ה' לאבתם לתת להם, ואתה תנחילנה אותם."

יוסף (בר' נ', כד)

"ויאמר יוסף אל אחיו: אני מת, ואלקים פקד יפקד אתכם¹⁶, והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ, אשר נשבע לאברהם, ליצחק וליעקב."

12. גם לפי הדעה, שלא האחים הם שמכרו את יוסף, יש להדגיש, שיש להם אחריות מוסרית למכירה, ולכן המכירה מיוחסת להם, השווה רשבי"ם ל"ז, כח: "...ואעפ"י שכתוב (מ"ה, ד) אשר מכרתם אותי מצרימה, יש לומר, שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו...".
13. בספרה בהערה 11, עמ' 338-339.
14. מאמר זה התפרסם ברבעון VETUS TESTAMENTUM – OCT. 1954 בעמ' 385-400, ונחמה ליבוביץ בספרה עיונים בפרה"ש – סדרה ששית (תש"ד) – מוסרת אותו בעמ' 112-113.
15. בפסי כ"ג (מעודד הקב"ה את יהושע בנוסח דומה (רס"ג, רשיי חזקוני, רמב"ן וספרונו). לדעת ראב"ע, משה הוא הדובר.
16. על לשונות הפקידה הכפולה – ע"י בתחילת עבודתנו (סעיף 1).

וההבדלים כאן – שלושה:

- א. הנמענים: ביוסף – אחיו. במשה – יורשו בהנהגה.
- ב. ביוסף – במעמד שנים עשר איש (ואולי גם במעמד הילדים) – היקף **מצומצם**. במשה – נאמרים הדברים ליחיד – במעמד כל העם – כדי לחזק את מעמדו – היקף **נרחב**.
- ג. ביוסף – העתיד הרחוק. במשה – העתיד הקרוב.

11. מקום פטירתם

שני האישים מתו בנכר. אולם ההבדלים ביניהם הם:

- א. יוסף – במצרים. משה – בהר נבו.
 - ב. יוסף – לא נאבק על כניסתו ארצה (כי המאבק היה חסר תועלת). משה – נאבק – ונכשל.
 - ג. יוסף – הועלו עצמותיו ארצה לאחר שנים רבות – בהתאם לבקשתו. משה – לא הועלו (אולי לא ביקש, הואיל ונדע מראש, שלא ידע איש את מקום קבורתו).
 - ד. יוסף – נקבר סופית במקום ידוע. משה – מקום קבורתו מצוין, אך "ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה" (דבי ל"ד, ו).
- המלים האחרונות מתקשרות עם פירוש ראבי"ע למלים: "ויצב יעקב מצבה על קברתה" (ברי' ל"ה, כ): קבורתה וקברה שווים.
- כרגיל יש להבחין בין משקל קטולה, המציין שם פעולה, לבין משקל קָטַל, ולפי"ז קבוֹרָה בתני"ך מציינת את הפעולה – כמו "קבורת חמור יקבר" (ירמי' כ"ב, יט), ואילו קָבַר מצייין את מקום הקבורה (ברי' כ"ג, ד, ו, כ יחז' ל"ט, יא ועוד).
- "קבורתה" – בברי' ל"ה, כ – משמעה: קבר, וכן – מלי"ב ט', כח; כ"א, כו ברי' מ"ז, ל ועוד. אם נסב את דברי ראבי"ע בבראשית לפסוקנו, נוכל להבין, ש"קבורתו" בפסוקנו – משמעותו **כפולה**, כפי שאומר "הכתב והקבלה" לפסוקנו: "איש לא ידע את אופן קבורתו ואת מקום קבורתו", וכן פירש ר' ברוך אפשטיין ב"תוספת ברכה". ואומר "צרור המור": "להורות שהוא דבר **מסתרי התורה**, איך מת ואיך נקבר... ואיך אפשר זה דבר, שנתנה בו תורה שלושה סימנים (בגיא, בארץ מואב, מול בית פעור), שלא ידע איש את קבורתו. וכן היה שכבר בדקו – ולא מצאו (סוטה י"ג:--י"ד), עד שנראה מכל זה, שזה דבר סתר, ושכל האדם לא ישיגהו, עמוק עמוק מי ימצאהו" (עי"פ קהלת ז', כד). ועיין עוד במפורט בפירושי "ה"כתב והקבלה" ו"צרור המור" לפסוקנו, מדוע "ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה".

אברבנאל מעורר קושי גדול בקשר למלים אלו במסגרת דיונו בקשיים בפרשת וזאת הברכה: "הספק הי"ב... כי מה ראה השי"י להעלים קבר משה אדוננו מעיני בני-אדם, ויותר ראוי היה, שיהיה רשום (=ידוע), כדי שילכו ישראל לבקש רחמים על קברו לפני הקב"ה. ואם היה בעבור שלא יעבדוהו לשם עכו"ם, הנה קבר אברהם אבינו ויצחק ויעקב – ידועים עד היום במערת המכפלה, וקבר אלישע ושאר הנביאים, ולא נעשו מהן עכו"ם, וכמה מהנחמה יש לאדם בלכתו על קבר אבותיו ושאר קרוביו, וכל שכן שתהיה נחמה ותועלת לישראל בעת צרתם ללכת על קבר משה רבנו ע"ה". לפי שאלתו, יש בידיעת מקום קברו הן עזרה **מעשית** לעם והן סיוע **פסיכולוגי** – להולכים להשתטח על קברו. ושם בפירושו, ישנן תשובות נוספות.